

Hortikulturene mogućnosti u našem primorskom pojasu

Dr. ing. Josip Kovačević, Zagreb

Pregledavajući štampane materijale t. j. naučne i stručne referate, koji su izneseni na Kongresu o kršu u Splitu 1958. god. zapazio sam jedan nedostatak, propust. Ukratko nema referata o pitanjima hortikulture, cvjećarstva u našem litoralnom mediteranskom pojasu. Istini za volju, mislim da je u 96 referata detaljno iznesena problematika krša uopće. No opet istini za volju nema referata o cvjećarstvu i hortikulturi. Nekako smo naučili da pojam »pasivnosti u ekonomskom pogledu« poistovjetujemo s pojmom »krš«. To naročito vrijedi za mediteranski dio našeg krša. Kontinentalni krš ide duboko prema unutrašnjosti. Mediteranski krš je ograničen na uski primorski pojas i otoke. Praktički njegova granica se podudara s rasprostranjenošću maslina i zimzelenog hrasta crnike. U ovome pojasu je destruktivni razvoj krša najdalje otišao. Ovdje je potrebno koristiti svaku mogućnost, da se pasivnost u ekonomskom smislu postepeno smanjuje, a u daljnjoj budućnosti i potpuno eliminira. Hortikultura će u ovim nastojanjima odigrati vrlo značajnu ulogu.

Hortikultura u našem priobalnom jadranskom pojasu je bila značajna grana ljudske djelatnosti još i u davnoj prošlosti. Na tragove hortikulturene djelatnosti nalazimo u grčko-rimskoj epohi. Dioklecijanova palača nije bila samo utvrđeni vojnički logor. Rimski inperator Dioklecijan sagradio ju je u na našoj azurnoj obali baveći se u dokolici unutar njenih zidina vrtlarstvom i cvjećarstvom. Prvi, a vjerojatno i najstariji podatak o našoj hortikulturi nalazimo kod Francuza Nicolas de Nicolay-a, koji je pratio diplomatu francuskog kralja grofa Arrmonta. Nicolas je svoje putovanje opisao na francuskom 1568. god. u djelu

»S slikama ljudi i žena« (Avec de figure d' hommes et de femmes). Putujući preko Dalmacije opisuje Dubrovnik Napominje da ima vodokoka, bunara i raznog ukrasnog bilja. Opisuje i ljetnikovce u Gružu. Stari hrvatski pjesnik Petar Hektorović gradeći svoj zamak »Tvrđalj« prikuplja razno sjeme ukrasnog bilja i sadnice. Što više vrši i zamjenu ukrasnog bilja sa svojim prijateljima u Dalmaciji. U hortikulturi Dubrovnik je prednjačio na Slavenskom Jugu. Tako na pr. u ljetnikovcima Dubrovčana iz XVII. i XVIII. stoljeća na šipanu zadržali su se tragovi odnosno relikti hortikulturenih elemenata, kao na pr. pergole, terase, vidikovci i sl. U Gružu u sadašnjoj apoteci (kuća Ivana

Pejsaž na Trstenom

Gundulića) ostalo je nešto od hortikulturnih elemenata. Trsteno je poznato po platanima, koje su stare cca 400 godina. U manjoj mjeri hortikulturna djelatnost je bila razvijena u prošlosti u Splitu, Zadru i dr. No Dubrovnik je ipak prednjačio. Prvi nastavnik hortikulture na zagrebačkom Poljoprivrednom-šumarskom fakultetu pokojni profesor Arnold u jednoj raspravi ističe: »Hrvatska Atena — kao i u ostalim umjetnostima, tako i u vrtnoj umjetnosti je prednjačila na Slavenskom Jugu, pače je na tom području razvila i svoj specifični autoktoni stil, te i makar u skromnijim sredstvima držala korak s hortikulturom zapada.

Na hortikultorne mogućnosti Dalmacije počeli su ukazivati Austrijanci u zadnjoj deceniji prošlog stoljeća. Botaničar Wettstein je 1892. godine napisao raspravu »O podizanju cvjetarstva u Dalmaciji«. Drugi botaničar dvije godine kasnije t. j. 1894. godine tretira istu temu u raspravi: »Razmatranja o vrtlarstvu Dalmacije«. Obojica polaze sa stanovišta, da Dalmacija ima područja s blagom klimom kao što je Francuska ili Talijanska Rivijera. Prema tome bi moglo se i pristupiti uzgajanju kasnica i u Dalmaciji, kao što se uzgajaju na azurnoj obali Francuske ili Talijanske rivijere. I. Wettstein i Beck iznose i ekonomsku nuždu, da se Austrija osamostali od uvoza cvijeća i ostalog ukrasnog bilja iz Italije i Francuske. Priroda ih upućuje, da to mogu postići i u Dalmaciji. Tako su tvrdili stranci.

No i jedan naš čovjek agronom Biankini je 1882. godine napisao na 1.116 stranica monografiju »O uzgoju i njegovanju cvijeća, uresnog grmlja i drveća«. Knjiga je štampana u Šibeniku. U uvodu ukazuje na problematiku dalmatinskog cvjećarstva, misli koje je iznesao, vrijede i sada. Biankini je pisao: »Malo je zemalja koje bi se mogle podićiti podnebljem, kao što su Jugoslavenske zemlje, a osobito Dalmacija i Istra. Sa svim tim mi vidimo, da se kod nas cvijeće slabo gaji. Ako prisposodobimo bogatstvo naše flore s onim iz Belgije, pa ako prisposodobimo cvijeće Belgije s našim, opazit ćemo veliku razliku. Što se nebi moglo polučiti uz naše podnebene odnošaje? To je gotovo nevjerovatno. Sve ovo bilje, koje po drugim zemljama primorano je, da čami u postavama (serra, Glashaus), pod malom iznimkom, uspijeva na prostom zraku«. Zaključuje: »Mi bi mogli biti izgledom cijeloj Evropi«.

Prirodne prilike su povoljne za razvitak hortikulture u Dalmaciji i u ostalom našem mediteranskom litoralu.

No kako je sa hortikulturom ekonomskom? Prema podacima dr. ing. Vječeslava Pavleka, predavača na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu hortikultura je gotovo najrentabilnija grana poljoprivredno-šumarske proizvodnje. On je izradio skalu upoređujući pojedine grane biljne proizvodnje. Vrijednost proizvoda jedne grane izražuje relativnim brojevima tzv. »vrijednosnim brojevima«. Za jedinicu uzima vrijednost priroda 1 ha pšenice. Vrijednosni broj raži i ječma je također 1. Vrijednosni brojevi ostalih kultura jesu slijedeći: kukuruza 2; uljarice 2-4; duhana i konoplje 3-6; krastavaca, graška i salate 4-6; rajčice i paprike 5-10; jabuka, krušaka i šljiva 4-6; bade-ma, višanja i marelica 6-10; vinograda 10; agruma (naranče, limuni) 10—20 i cvijeća više od 15. Jedino samo su agrumi, ali ne u svakom slučaju rentabilnija kultura. Prema podacima jednog talijanskog časopisa nekoliko hektara pod karanflima u provinciji Ligurija, daju daleko veći financijski efekt nego svi maslinici.

Već za bivše Jugoslavije stihijski počela se razvijati hortikulturna djelatnost u Dalmaciji. Sada i ako smo još u početku, ipak je mnogo učinjeno. Evo najvažnijih poduzeća i pogona, koji proizvode hortikulturni materijal: 1. »Rasadnik« — poduzeće u Splitu, 2. »Jerko Ivančić« — zadruga u Splitu, 3. Ustanova za parkove i ukrasno bilje Dubrovnik, 4. Uprava za groblje i nasade u Zadru, 5. Uprava za nasade u Šibeniku, 6. Poduzeće za parkove u Rijeci, 7. Poduzeće »Park i plaže«, Opatija.

Naročito se je dobro snašla zadruga »Jerko Ivančić«. Splitska poduzeća proizvode karanfile, asparaguse, tube-roze, krizanteme i gladiole. U Mlinima kraj Dubrovnika dobro se razvija »Vrtlarska zadruga« proizvođači harcise, ljubice, levkoje i drugo. U Hercegrovom privatnici se bave proizvodnjom mimoza. Poljoprivredno dobro »Hum« u Hercegovini organiziralo je proizvodnju palmi.

Prirodni su uslovi povoljni za hortikulturnu djelatnost u našem primorskom krškom mediteranskom pojasu. U vezi plasmana treba voditi računa o domaćem i stranom tržištu. Naši domovi, radna mjesta u poduzećima, tvornicama, ustanovama, uredima nisu dovoljno, a često i nikako ukrašena sa raznim trajnicama. Naše primorje i otoci mogli bi jeftino proizvoditi trajni ukrasni materijal, kako za naše domove, tako i za prostorije na našim radnim mjestima. Neiscrpane su mogućnosti za jeftinim uzgojem raznog jednogodišnjeg ukrasnog bilja kako za naše, tako i za strano tržište.

No da li treba što učiniti i zajednica po liniji narodne vlasti? Pitanje stručnih kadrova kako onih najnižih, te srednjih i najviših je vrlo bolno u našoj hortikulturi uopće. Specijalno je to pitanje za naš pomorski pojas. Intervencija zajednice trebala bi se odvijati u dva pravca i to: 1. Stvaranje stručnih kadrova i 2. Organizacija naučno-istraživačkog rada na području hortikulture. O oba ova problema je podosta napisano. Još 1911. godine naš zemljak Dubrovčanin profesor botanike Lujo Adamović i do sada u nenadmašivoj knjizi »Biljni svijet Dalmacije« preporučuje, da se na otoku Lokrumu osnuje hortikulturna aklimatizaciona stanica. Ovaj problem osnivanja jedne specifične naučno-istraživačke ustanove za potrebe hortikulture u našem priobalnom pojasu je i sada vrlo aktuelan. Prije ili kasnije morat će se ovo realizirati. Slična je stvar i sa kadrovima.

Dalmacija ima nekoliko biljaka, koje su karakteristične samo za Dalmaciju. Tako na pr. na strmim stijenama uz more u uslovima ekstremne suhoće oko Dubrovnika raste tzv. rijetki dubrovački razlićak. Ova biljka se može i na umjetni način razmnažati. Vrlo je tražena u cijelom svijetu. Nekim vrstama akantusa je domovina Dalmacija. Jedna vrsta sunovrata tzv. kapulina je poznata više manje samo u Dalmaciji. Dalmacija kao tipična naša primorska pokrajina ne samo da ima prirodne uslove za razvoj hortikulture, nego ona ima i osebujni biljni svijet, koji se također može tretirati s hortikulturnog gledišta. Uzevši u obzir prirodne mogućnosti razvoja hortikulture u našem primorsko kraškom pojasu, te potrebe korištenja svake mogućnosti, da se pasivni bilans ovoga područja smanji, pa i eliminira, hortikultura će odigrati ne malu, nego značajniju ulogu.